



POLİTİK PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA "İŞGAL GİRİŞİMİNDEN DIRİLİŞE; 15 TEMMUZ'UN ANATOMİSİ" BELGESELİNİN ANALİZİ*

ANALYSIS OF THE DOCUMENTARY "THE RESURRECTION FROM THE OCCUPATION INITIATIVE; THE ANATOMY OF JULY 15" IN THE CONTEXT OF POLITICAL PSYCHOLOGY

Yahya AKTU**

Öz

15 Temmuz darbe girişimi karşısında milletin demokratik duruşuyla verdiği mücadele Türkiye ve dünya demokrasi tarihinde önemli bir dönüm noktası olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, politik psikoloji açısından "İşgal Girişiminden Dirilişe; 15 Temmuz'un Anatomisi" belgeselinin incelenmesidir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yaklaşımı tercih edilmiştir. "İşgal Girişiminden Dirilişe; 15 Temmuz'un Anatomisi" belgeseli ile alan notları araştırmanın verilerini oluşturmaktadır. Bu çalışmada veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak NVivo 11 nitel veri analizi programı ile çözümlenmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre, belgeselde toplumun 15 Temmuz'u seçilmiş travma olarak gördüğü saptanmıştır. Bu durum karşısında sergilenen demokratik duruş ile seçilmiş zafer elde edildiği görülmüştür. Belgeselde toplumun tümünün bir üst kimlik olarak görüldüğü tespit edilmiştir. Belgeselde toplumun kendisini Türkiye Cumhuriyeti devletine ait olarak gördüğü ve Recep Tayyip Erdoğan'ı lider olarak algıladığı sonucuna ulaşılmıştır. Belgeselde 15 Temmuz ile ilgili sembollerin sıklıkla kullanıldığı görülmüştür. Sonuç olarak, bu çalışmanın politik psikoloji ile ilgili kavramları desteklediği ve bu bilim dalının öğretilmesinde bir kaynak olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: "İşgal Girişiminden Dirilişe; 15 Temmuz'un Anatomisi" Belgeseli, Politik Psikoloji, Seçilmiş Travma, Seçilmiş Zafer.

Abstract

Nation's struggle with democratic stance in the face of the July 15 coup attempt, and it is stated that Turkey was an important turning point in the history of democracy. In this context, the aim of this study is to describe the "Resurrection from the Occupation Initiative; The Anatomy of July 15" documentary. In this study, document analysis approach was preferred from qualitative research methods. "Resurrection from the Occupation Initiative; The Anatomy of July 15" documentary and the field notes are the data of the research. In this study, data were analyzed using the data analysis program NVivo 11 qualitative descriptive analysis technique. According to the analysis results, it was determined that the society saw the July 15th as the chosen trauma in the documentary. It is seen that the chosen glory was achieved with the democratic stance displayed in the face of this situation. In the documentary it has been found that the entire society is regarded as a superior identity. The documentary, which saw itself as belonging to the community and the Republic of Turkey Recep Tayyip Erdogan has been determined that it detects as a leader. In the documentary, symbols related to July 15 have been frequently used. As a result, he supports the concept of this work on political philosophy and is thought to be a resource for the teaching of these disciplines line.

Keywords: "Resurrection from Occupation Initiative; Anatomy of July 15" Documentary, Political Psychology, Chosen Trauma, Chosen Glory.

1.Giriş

İnsanoğlu bir topluluk olarak yaşamaya başladığından bu yana hak ve özgürlüklerinden ödün vermemeye özen göstermiştir. Bu hak ve özgürlüklerin uygulandığı ortama demokrasi denilmektedir. Demokrasi, aynı zamanda milletin yönetim erkinde söz sahibi olması ve kendi haklarını koruması olarak da ifade edilebilir (Çeçen, 1983). Seçkin bir grup olarak yönetimde her zaman söz sahibi olmak isteyen bazı çevreler, demokratik yöntemler dışındaki yolları sürekli kullanma eğiliminde olmuşlardır. Bu yöntemlerin başında da darbe gelmektedir. Türkiye gibi bir ülkede darbe yoluyla demokrasi sekteye uğratarak milletin yönetimde etkisiz bir eleman olmasına sebep olmuştur (Emiroğlu, 2016).

Toplumun birçok katmanında travmatik olaylara yol açan (Tatlıoğlu, 2016) darbe, baskı ve şiddet kullanılarak meşru yönetimi değiştirme olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2017). Tanımdan da anlaşılacağı üzere darbe, demokrasinin zıt anlamı olarak düşünülebilir. Bu durumdan hareketle Türk demokrasi tarihinin başladığı 1950 yılından bu yana yaklaşık olarak her on senede bir darbe

* Bu çalışmanın bir kısmı II. Uluslararası El Ruha Sosyal Bilimler Kongresi'nde (9-11 Şubat 2018-Şanlıurfa, ISBN 978-605-9885-57-7) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Öğr. Gör., Siirt Üniversitesi, Eruh MYO, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, aktuyahya@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-2345-6789>.



girişimi olmuştur (Emiroğlu, 2016). En son 15 Temmuz 2016'da yaşanan bu demokrasi dışı girişim, milletin demokrasiye sahip çıkmasıyla püskürtülebilmektedir.

15 Temmuz 2016 darbe girişimi, milletin temsilcilerinin ve idarecilerinin bulunduğu TBMM, Cumhurbaşkanlığı külliyesi, MİT, Genelkurmay vb. kritik konum bombalanarak bertaraf edilmeye çalışılmasıyla diğer darbe girişimlerinden ayrılmaktadır (Tatliloğlu, 2016). Bir başka ayrılan yön ise, diğer darbe girişimlerinde yönetimi ele geçirmenin ötesinde 15 Temmuz ile bir iç savaşın amaçlandığı görülmektedir. Yeni adıyla 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nde yaşanan şehit edilme olayları ile başlayan ve ülkenin birçok yerinde devam eden darbeye karşı duruş sonucunda 250'nin üzerinde şehit ve 3000'e yakın gazinin olduğu bilinmektedir (www.aa.com.tr). Bu şehit ve gazi rakamları 15 Temmuz'un birçok disiplin açısından incelenmesi gerektiğini göstermektedir.

Alanyazına bakıldığında darbelerin ekonomik, sosyolojik ve psikolojik sonuçlarını inceleyen birçok araştırmanın yapıldığı görülmektedir (Emiroğlu, 2016; Tatliloğlu, 2016). Son yaşanan kanlı 15 Temmuz Darbe Girişimi'yle ilgili yayınlanmış yüz otuz yakın kitap, yüzün üzerinde makale çalışmasının olduğu görülmektedir. Bu eserlerin çoğunda 15 Temmuz öncesi psiko-politik durum ortaya konmaya çalışılmıştır. Ancak 15 Temmuz'un sonrasında yaşanan olayların ekonomik, sosyo-kültürel ve psikolojik yapısına ilişkin sınırlı sayıda çalışmanın olduğu söylenebilir. Özellikle bu darbe girişiminin sosyal yaşamda oluşturduğu travmatik etkileri üzerine birçok araştırmaya ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. 15 Temmuz Darbe Girişimi karşısında milletin demokratik duruşuyla verdiği mücadele Türkiye ve dünya demokrasi tarihinde önemli bir dönüm noktası olduğu belirtilmektedir (Duran, & Altun, 2017; Miş, Güleler, Coşkun, Duran, & Ayvaz, 2016). 15 Temmuz gecesi yaşanan olaylar ve sonrasında yaklaşık bir aylık zaman zarfında gerçekleştirilen Demokrasi Nöbetleri, toplumun siyasi istikrara, demokrasiye ve insan haklarına sahip çıktığının önemli göstergeleridir (Yıldırım, & Yürüdü, 2017). Bu sürecin doğru değerlendirilmesi için 15 Temmuz gecesinin psikolojik analizinin yapılması önem arz etmektedir. Bu çalışmada 15 Temmuz Darbe Girişimi ve milletin demokratik tavrının anlatıldığı "İşgal Girişiminden Dirilişe; 15 Temmuz'un Anatomisi" belgeseli analiz edilmiştir.

Psikoloji ve sinema çağımızda iç içe geçmiş disiplinler olarak birbirlerine katkıda bulunmaktadır. Özellikle psikolojik kavramların açıklanmasında, somutlaştırılmasında, görselleştirilmesinde ve pekiştirilmesinde sinema yapıtlarından yararlanılabilmektedir (Güçhan, 1992; Köse, 2007). Alanyazında bu tür film analizi çalışmalarını yapan birçok araştırmaya rastlanmaktadır (bak., Acar, & Voltan-Acar, 2013; Aktu, 2016; Canpolat, 2015; Horzum, 2011; Morsünbül, 2015; Niemiec, & Wedding, 2013; Ormanlı, 2011; Shepard, & Brew, 2005; Şenol-Durak, & Fışiloğlu, 2007; Tümlü, & Voltan-Acar, 2014; Türküler-Aka, & Gençöz, 2010; Yiğit, 2009). Bu çalışmalarda psikoterapi, gelişim kuramları, evlilik ve aile terapisi, grupla psikolojik danışma vb. alanlarındaki kuramsal bilgilerin işlendiği görülmektedir. Ancak politik psikolojinin ele alındığı herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda çalışmanın verilerini oluşturan *İşgal Girişiminden Dirilişe; 15 Temmuz'un Anatomisi* belgeseli, politik psikolojinin temel kavramları açısından ele alınmıştır.

Medyanın siyaset alanına girmesiyle birlikte politik psikolojinin etkin bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Özellikle II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında kitleleri etkilemek ve yönlendirmek amacıyla politik psikolojiden yararlanılmıştır. Freud, Fromm, Le Bon gibi kitlelerin psikolojisi üzerine çalışmalar yapan bilim insanları sayesinde politik psikolojiye olan ilginin arttığı görülmektedir. Vamık Volkan'ın bu bilimi sistematik bir hale getirmesiyle birlikte toplumsal olayları analiz etme eğiliminin arttığı belirtilebilir. Bu bilim dalını geliştirmeye çalışan Uluslararası Politik Psikoloji Derneği (ISPP), bu güne dek otuzun üzerinde akademik toplantı ve konferans düzenlemiştir (İnan, 2009). Türkiye'de ise Volkan ve Çevik'in bu alanda öncülük ettiği görülmektedir. Türk toplumuyla ilgili ilk Psiko-politik çalışmaları yapan Volkan, çok sayıda kitabı kaleme almış ve bu konuda birçok yerde seminer vermiştir. Çevik ise, Türkiye Politik Psikoloji Derneği çatısı altında birçok çalışmaya imza atmıştır (Çevik, 2010; İnan, 2009; Volkan, 1993, 2012).

Politik psikoloji, bireylerin ve kitlelerin birbirleriyle olan iletişimlerinde rol oynayan psikolojik faktörleri değerlendiren bir bilim dalıdır (Çevik, 2010; İnan, 2009; Kurtbaş, 2015; Volkan, 1993, 2012). Politik psikolojinin amacı, toplumlar arasındaki ilişkileri psikolojik açıdan incelemektir. Bu amaç doğrultusunda toplum-lider ve birey-toplum ilişkilerini ele alarak toplumsal yapıdaki değişimlerin psikolojik analizini oraya koymaya çalışmaktadır (Çevik, 2010; İnan, 2009).

Yapılan birçok çalışmada görüldüğü gibi politik psikoloji, sosyoloji, tarih, siyaset ve psikoloji bilimlerinin ortak kümesinden oluşmaktadır (Çevik, 2010; İnan, 2009; Kurtbaş, 2015; Volkan, 1993, 2012). Politik psikolojinin temel kavramlarının ve çalışma alanlarının bu kesişim çerçevesinde şekillendiği ifade edilebilir. Bu bağlamda politik psikolojinin temel kavramlarının seçilmiş travma, seçilmiş zafer, üst kimlik,



ben ve diğerleri, mağduriyet psikolojisi, yaralanmış narsisizm, aidiyet ihtiyacı, lider algısı ve semboller olduğu söylenebilir (İnan, 2009; Volkan, 1993; Taşlıcalı, 2008).

Bu kavramların ilki olan *seçilmiş travma*, yaşanan toplumsal acı sonucunda aşağılık duygusunun geliştirilmesiyle birlikte ortaya konulan mağduriyet algısını ifade etmektedir. Sözü edilen bu aşağılık duygusuyla başa çıkılarak üstünlük duygusunun kazanılmasına ve biz kavramına atfedilen değer in yüceltilmesine *seçilmiş zafer* denilmektedir (İnan, 2009; Volkan, 1993; Taşlıcalı, 2008). Örneğin 11 Eylül Saldırıları, Amerika toplumu için seçilmiş bir travma olarak belirtilmektedir (Çevik, 2010). Çünkü, dünyanın en güçlü ülkesine karşı yaşatılan bu acının onları mağdur ettiğine yönelik birçok araştırma, film, propagandanın ortaya konulduğu görülmektedir. Amerika'nın bu saldırıları düzenlediği düşünülen bireylerin ve toplumların cezalandırma düşüncesiyle başlayan birçok ülkede aktif olmaya çalışması ise seçilmiş zafer kavramına örnek verilebilir. Yine II. Dünya Savaşı sırasında Nazilerin Yahudilere yönelik politikaları günümüzde de Yahudi toplum için seçilmiş travma olduğu anlaşılmaktadır. Bu travma karşısında Yahudiler'in devlet kurması ve dünya siyasetinde söz sahibi olmaya çalışmaları da seçilmiş zafer kavramına örnek gösterilebilir. Son örnek olarak, 1453 Türkler için seçilmiş zafer iken, Yunanlılar için seçilmiş travma olduğu ifade edilebilir (Taşlıcalı, 2008).

Bir diğer kavram olan *üst kimlik*, toplum olma anlayışını ortaya çıkaran ve biz olma özelliğini ön plana çıkaran bir olgudur. Kitleleri aynı çatı altında toplayan bu kavram kimi zaman etnik çadır, ulusal çadır olarak da bilinmektedir (İnan, 2009; Volkan, 1993; Taşlıcalı, 2008). Örneğin "Türk toplumu" dendiğinde kastedilen bu üst kimliktir. Zorlu yaşam olaylarında bireysel kimliğin önüne alınabilen bu üst kimlik ile lider toplumu yönlendirme fırsatı bulabilmektedir. Üst kimlik kavramıyla ilişkili olan *ben ve diğerleri* kavramı, Freud'un deyimiyle bireyin haz aldığı ve kendisi gibi gördüğü grup ile hoşlanmadığı ve ötekileştirdiği gruplardır. Çoğu zaman toplumlar kendi toplumlarından söz ederken kendi benliğinden söz ediyormuş gibi davranmasının sebebi bu durum olabilir. Bir diğer kavram olan *aidiyet ihtiyacı*, sosyalleşmenin verdiği güven duygusu ile kendisini bir grubun parçası olarak görmektir. Bu kavramlarla ilişki olan *yaralanmış narsisizm* kavramı, tıpkı bireyin kendilik değerinin zedelenmesi gibi toplumun da biz'e atfedilen değer in yaralanması ve zarar görmesini ifade etmektedir (Çevik, 2010; Volkan, 1993; Taşlıcalı, 2008). Toplumun değerlerinin yok edilmesine yönelik gösterilen şiddet davranışları bu yaralanmış narsisizmin sonuçları olarak gösterilebilir.

Mağduriyet psikolojisi kavramı, haksızlığa uğradığını düşünen grubun eskisi gibi bir daha iyi olamayacağı düşüncesinin pekişmesidir (Çevik, 2010; Taşlıcalı, 2008). Bu kavram seçilmiş travma ile yakın ilişkilidir. Sürekli mağdur edildiklerini her yerde dile getirmeye çalışan Ermeni Diasporası buna örnek gösterilebilir. Bir başka kavram olan *lider algısı*, toplumu kitlesel olarak etkileyen, coşturup heyecanlandıran ve biz bilincini oluşturan kişinin benimsenmesidir (Le Bon, 2001). Son kavram olan *semboller* ise, seçilmiş zafer veya seçilmiş travmayı anlamak ve yorumlamak için kullanılan işaret, nesne, slogan gibi malzemelerdir. Bu malzemeler belli temalar etrafında şekillenebilir. Genellikle ulusal çıkarılara, psikolojik hareket durumlarıyla örtüşen semboller tercih edilmektedir. Ayrıca kalabalıkları diri tutmak ve yeni nesillere değerleri aktarılacak için de bu semboller kullanılabilir (Çevik, 2010; Volkan, 1993; Taşlıcalı, 2008). Nazilerin simgesi olan gamalı haç işareti sembol kavramına örnek verilebilir.

Yukarıda özetlenen politik psikoloji kavramlarıyla ilgili yapılan yerel araştırmalara bakıldığında, birçok çalışmada (bak., Alkar, 2011; Çevik-Ersaydı, 2011; Güleç, 2004; Kalfaoğlu, 2015; Karalı, 2011; Kellecioğlu, 2007; Tarhan, 2010; Taşlıcalı, 2008; Tatlıoğlu, 2016; Tutaş, 2012) psikanaliz bakışıyla belli bir grubun davranışlarının kimlik gelişimi bağlamında analiz edildiği görülmektedir. Bu açıdan politik psikolojinin kavramlarının yeterli düzeyde somutlaştırılmadığı ifade edilebilir. Bu çalışmanın bu bilimin kavramlarının görselleştirilerek somutlaştırma görevini yerine getirmeye çabasının bir ürünü olduğu söylenebilir. Gerek film analizi çalışmalarında politik psikolojinin ele alındığı herhangi bir çalışmaya rastlanmaması gerekse 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin psikolojik analizi çalışmalarının sınırlı sayıda olmasından dolayı bu çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, politik psikoloji açısından "İşgal Girişiminden Dirilişe; 15 Temmuz'un Anatomisi" belgeselinin incelenmesidir.

2.Yöntem

2.1.Araştırma Modeli

"İşgal Girişiminden Dirilişe; 15 Temmuz'un Anatomisi" belgeselini politik psikolojinin temel kavramları açısından analiz etmeyi amaçlayan bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yaklaşımına dayanmaktadır. Doküman analizi, incelenmesi amaçlanan olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı veya görsel materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım, & Şimşek, 2016). Bu bağlamda sözü edilen "İşgal Girişiminden Dirilişe; 15 Temmuz'un Anatomisi" belgeseli doküman olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Yıldırım ve Şimşek'in (2016) önerilerinden hareketle sözü edilen dokümana



TRT'nin resmi internet sitesi üzerinden ulaşılmıştır. Daha sonra politik psikoloji kavramlarını ortaya koymak için dokümanın orijinallik, inandırıcılık ve temsil edilebilirlik ölçütlerini sağladığı görülmüştür. Son olarak da doküman analiz edilmiş, sonuçları yorumlanarak bulgular kısmında sunulmuştur.

2.2. Araştırmada Kullanılan Veriler

Anadolu Ajansı [AA] ve Türkiye Radyo Televizyonunun [TRT] ortak çalışması olan "İşgal Girişiminden Diriliş; 15 Temmuz'un Anatomisi" belgeseli ile izleme çalışmaları sırasında tutulan notlar araştırmada veri olarak kullanılmıştır. Toplum yansıtan aynı zamanda toplumu etkilediği düşünülen bu belgesel yapıta Youtube, AA ve TRT'nin internet sitelerinden ulaşmak mümkündür. Aşağıda aşamalı olarak yaşatılmaya çalışılan acımasız darbe planları (www.aa.com.tr) ve 15 Temmuz gecesinde dönüm noktasını oluşturan şehit yakınları ve gazilerle yapılan röportajları içeren belgeselin künyesi sunulmuştur.

Tablo 1. "İşgal Girişiminden Diriliş; 15 Temmuz'un Anatomisi" Belgeselinin Künyesi

Yönetmen	Ahmet TOKLU
Yapımcı	Cemil YAVUZ
Senaristler	Cemil YAVUZ, Serap KARAKAŞ
Yapım yılı	2017
Süre	93 dakika

Kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/vg/video-galeri/isgal-girisiminden-dirilise-15-temmuzun-anatomisi>

Tablo 1'de görüldüğü üzere, demografik bilgileri verilen "İşgal Girişiminden Diriliş; 15 Temmuz'un Anatomisi" belgeseli 15 Temmuz 2017 yılında TRT'de gösterime girmiştir. Bu belgesel filmin yönetmenliğini Ahmet Toklu, senaristliğini Cemil Yavuz ve Serap Karataş ve yapımcılığını Cemil Yavuz yapmıştır. 93 dakikalık belgeselde 15 Temmuz gecesi yaşanan olaylar ve sonrasındaki milletin demokratik duruşu gösterilmektedir. Belgeselde darbecilerin bakış açıları, mağdur olan sivillerin demokrasiye nasıl sahip çıkmaya çalıştığı, bombalama ve teslim olma olayları dakika dakika verilmeye çalışılmıştır. Bu eserde eli silahlı ve kanlı darbecilerin milletin iman gücü ve demokrasi sevdası karşısında nasıl yenildikleri detaylarıyla gösterilmektedir. Belgeselde cep telefonu, kamera kayıtları ve canlandırmalar ile darbe planları görselleştirilmiştir (www.aa.com.tr).

2.3. Verilerin Analizi

Bu çalışmada bilgisayar destekli nitel veri analizi programından (NVivo) yararlanılarak betimsel analiz yöntemiyle veriler analiz edilmiştir. Betimsel analiz, önceden belirlenen kavram, tema veya kodların betimlenerek sınıflandırılması olarak tanımlanabilir (Yıldırım, & Şimşek, 2016). Yıldırım ve Şimşek'in (2016) önerileri doğrultusunda politik psikolojinin kavramları birer tema olarak ele alınmış sonrasında da bu temalara göre veriler işlenmiştir. Daha sonra bulgular ortaya konularak yorumlanmıştır. Bu adımları sistematik bir şekilde yapmak amacıyla NVivo 11 programı kullanılmıştır. NVivo, üretilen veya önceden belirtilen kodlar ile araştırma notları arasında bağlantı kurulmasına ve raporlaştırmada görsel öğeler sunmaya imkan sağlamaktadır (Cassell, Symon, Buehring, & Johnson, 2006; Baş, Atak, Uludağ, & Güler, 2013). Bu çalışmada "İşgal Girişiminden Diriliş; 15 Temmuz'un Anatomisi" belgeseli ile politik psikolojinin alan yazınındaki temel kavramları matris kodlama işlemi ile sistematik bir şekilde ilişkilendirilerek analiz edilmiştir.

2.4. Araştırmanın İnanırcılığı ve Tutarlılığı

Nitel araştırmalarda inandırıcılık iç geçerliğe karşılık kullanılırken, tutarlılık da iç güvenilirliğe kavramı yerine kullanılmaktadır (Morse, Barrett, Mayan, Olson, & Spiers, 2008; Yıldırım, & Şimşek, 2016). Bu doğrultuda bu araştırmada inandırıcılığı sağlamak için "İşgal Girişiminden Diriliş; 15 Temmuz'un Anatomisi" belgeseli video kaydı, video izleme sırasında alınan yazılı alan notları gibi veri kaynaklarından yararlanılmıştır. Sürekli eşleştirme yapılarak ve çalışma bir proje dosyası şeklinde bilgisayarda korunarak tekrar edilebilirlik özelliği kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada tutarlılığı sağlamak için birer ay arayla belgeselin video kaydı ve yazılı alan notlarıyla kavramsal çerçeveyi oluşturan politik psikolojinin kavramları karşılaştırılmıştır. Miles ve Huberman'nın (1984), güvenilirlik formülünden hareketle elde edilen zamana bağlı kodlama güvenilirliği %95 olarak elde edilmiş ve kodlamalar arası ilişki yüksek düzeyde güvenilir bulunmuştur. Bu bağlamda araştırmacı hiçbir yorum katmamaya, tamamen kuramsal yapıya bağlı kalmaya özen göstermiştir. Bunun yanı sıra bu çalışmada araştırma süreci ayrıntılı bir şekilde aktararak tutarlılığın ve inandırıcılığın yüksek olması sağlanmaya çalışılmıştır (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2013; Yıldırım, & Şimşek, 2016).



3. Bulgular

Politik psikolojinin alan yazınındaki temel kavramları ile “İşgal Girişiminden Dirilişe; 15 Temmuz'un Anatomisi” belgeseli matris kodlama işlemine tabi tutulmuştur. Bu işlemin sonucunda sistematik bir şekilde ilişkilendirilerek analiz edilmiştir. Tablo 2’de bu sonuçlar sunulmuştur.

Tablo 2. “İşgal Girişiminden Dirilişe; 15 Temmuz'un Anatomisi” Belgeseli ile Politik Psikoloji Kavramları İlişkisi

Politik Psikoloji Kavramları	Kavramların Belgeselde Geçme Sıklığı	Kavramların Belgeselde Geçtiği Kesitler
Seçilmiş Trauma	5	1', 54', 65', 71', 81'
Seçilmiş Zafer	4	5', 30', 49', 82'-88'
Üst Kimlik	3	34'-38', 46'-48', 54'
Mağduriyet Psikolojisi	2	39', 42'-48'
Aidiyet İhtiyacı	2	86', 90'
Lider Algısı	4	29', 39', 58' 68'-70'
Semboller	5	4', 11', 64', 70', 90'
Toplam Kavram Sayısı ve Süre	25	93'

Tablo 2'de görüldüğü gibi, “İşgal Girişiminden Dirilişe; 15 Temmuz'un Anatomisi” belgeseline ilişkin 25 kesit, politik psikolojinin temel kavramları ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Belgeseldeki beş kesitin seçilmiş travma, dört kesitin seçilmiş zafer, üç kesitin üst kimlik, iki kesitin mağduriyet psikolojisi, iki kesitin aidiyet ihtiyacı, dört kesitin lider algısı, beş kesitin semboller kavramlarıyla ilişkili olduğu saptanmıştır. Sözü edilen kesitlerle sistematik bir şekilde ilişkilendirilen kavramlar aşağıda detaylı bir şekilde verilmiştir.

3.1. Seçilmiş Travma

Politik psikolojide en çok kullanılan kavramların başında *seçilmiş travma* gelmektedir. Seçilmiş travma, yaşanan toplumsal acı sonucunda aşağılık duygusunun geliştirilmesiyle birlikte ortaya konulan mağduriyet algısını ifade etmektedir. Bu aşağılık duygusuyla başa çıkılarak üstünlük duygusunun kazanılmasına ve biz kavramına atfedilen değerün yüceltilmesine *seçilmiş zafer* denilmektedir (Çevik, 2010; İnan, 2009; Volkan, 1993; Taşlıcalı, 2008).

Politik psikoloji açısından belgesel film incelendiğinde, 15 Temmuz gecesi yaşanan tüm olayların toplum tarafından seçilmiş travma olarak algılandığı görülmüştür (1', 54', 65', 71', 81'). Belgeselde darbecilerin toplumu ezmeye ve silah, tank ve uçak güçlerini kullanarak yönetimi elinde tutma girişimi karşısında toplum, kendisinin ezildiğini ve değerinin yitirildiğini göstermeye çalışmıştır. Toplumun yaşadığı acı karşısında aşağılık duygusunu geliştirerek mağdur bir durumda olduğunu göstermiştir. Bu duyguya eşlik eden bir diğer durum ise toplumun yaşamının her alanına ve her anına etki edecek düşüncesidir. Belgeselde şehit yakınları ve gazilerle ilgili yapılan görüşmelerden (65', 71', 81') de anlaşılacağı üzere yaşanan bu darbe girişiminin acılarının çok taze olduğu görülmektedir. Belgeselin birçok yerinde (54', 65', 71') “bu bize yapılmamalıydı” düşüncesinin hakim olduğu söylenebilir (www.aa.com.tr).

3.2. Seçilmiş Zafer

Politik psikolojide en çok kullanılan kavramlardan biri de *seçilmiş zafer*'dir. Seçilmiş travma sonucunda yaşanan aşağılık duygusunun üstesinden gelerek ve biz olma düşüncesi ön plana çıkarılarak kendilik değerinin yüceltilmesine *seçilmiş zafer* denilmektedir (Çevik, 2010; İnan, 2009; Volkan, 1993; Taşlıcalı, 2008). 93 dakikalık belgeselde demokratik duruş ile 15 Temmuz Darbe Girişimi toplum tarafından seçilmiş zafere dönüştürülmüştür (5', 30', 49', 82'-88'). Seçilmiş zafer kavramına temsilen aşağıda (Resim 1) bir kesit sunulmuştur.



Resim 1. Şehitler Köprüsünde İlan Edilen Seçilmiş Zafer

Burada (Resim 1) toplum işgal edilen Şehitler Köprüsünü bir elinde bayrak ile nasıl kurtardığını tüm alanı doldurarak göstermiştir. Eli silahlı ve kanlı darbecilerin milletin iman gücü ve demokrasi sevdası karşısında nasıl yenildikleri detaylarıyla gösterilmektedir (<https://www.aa.com.tr/tr/vg/video-galeri/igal-girisiminden-dirilise-15-temmuzun-anatomisi>). Böylece toplum yaşadığı acıyla başa çıkarak üstünlük kazanmış ve biz'e atfedilen değeri yüceltmıştır. Belgeselin ilerleyen sahnelerinde (65', 71', 81') darbecileri cezalandırma düşüncesi görülmektedir. Özetle, seçilmiş zaferin toplum tarafından demokratik duruş ile ilan edildiğini ortaya koymaktadır.

3.3.Üst Kimlik

Üst kimlik kavramı, bireyselliğin bir kenara bırakıldığı ve biz olma özelliğini ön plana çıkarmasıdır. Üst çatı ve üst çadır kavramları da bunun yerine kullanılabilir (Çevik, 2010; İnan, 2009; Volkan, 1993; Taşlıcalı, 2008). Politik psikoloji kavramları açısından belgesel film incelendiğinde, toplumun üst kimlik olarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı altında birleştiği belirlenmiştir (34'-38', 46'-48', 54'). Bu üst kimlikte aynı bayrak altında toplanan ve aynı vatan toprağında yaşam süren toplumun tüm kesimleri kendilerine yer bulabilmektedir. Nitekim eserde engelli, yaşlı, çocuk vb. toplumun her kesiminden mağdur ve kahramanı görmek mümkündür. 15 Temmuz gibi zorlu yaşam olaylarında bireysel kimliğin önüne alınan bu üst kimlik ile Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde toplum darbeye karşı yönlendirilebilmiştir (www.aa.com.tr).

3.4.Aidiyet İhtiyacı

Politik psikolojide sıklıkla kullanılan bir diğer kavram olan *aidiyet ihtiyacı*, sosyalleşme ihtiyacını gidermek amacıyla bireyin güven duyduğu gruba dahil olma isteğidir (Çevik, 2010; Volkan, 1993). Aidiyet ihtiyacı, politik psikolojide kullanılan ben ve diğerleri ile üst kimlik kavramlarıyla da yakın ilişkilidir. *Ben ve diğerleri* kavramı, Freud'un deyimiyile bireyin hoşlandığı ve kendisi gibi gördüğü grup ile nefret ettiği ve ötekileştirdiği gruplardır. Çoğu kez gruplar kendi gruplarından söz ederken öz benliklerinden söz ediyormuş gibi davranmasının nedeni ben ve diğerlerine atfettiği durum olabilir. (Çevik, 2010; Volkan, 1993; Taşlıcalı, 2008).

Politik psikoloji bağlamında belgesel incelendiğinde toplumun yaşadığı bu acı karşısında kendisini biz bilinciyle ortaya koyduğu *aidiyet ihtiyacı* ile ilgili belgeselin iki kesitinde (86', 90') darbe girişimi karşısında kenetlenildiği ve Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına kendisini ait hissettiği görülmüştür (www.aa.com.tr). Belgeselde ben kavramı üst kimlik çatısı altına giren herkes iken; diğerleri kavramı ise, darbeye kalkışan Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) mensupları olarak görüldüğü anlaşılmaktadır (46'-48', 54').

3.5.Mağduriyet Psikolojisi

Mağduriyet psikolojisi kavramı, mağduriyete uğradığını iddia eden grubun asla iyi olamayacağı görüşünün ön planda tutulmasıdır (Çevik, 2010; Volkan, 1993; Taşlıcalı, 2008). Seçilmiş travma ile yakın ilişkili olan bu kavram, toplumun mağduriyeti nesiller arasında da bilinmesi amacını taşımaktadır. *Mağduriyet psikolojisi* ile ilgili belgeselin iki kesitinde (39', 42'-48') darbe girişimine maruz kaldığından dolayı toplumun kendisini ezilmiş olarak gördüğü saptanmıştır. Darbe ile toplumun bölüştürülerek ve parçalanarak mağdur edileceği düşüncesi belgeselin özünü oluşturmaktadır. Bu düşünce gelecek kuşakların sürekli ön plana almaları gereken bir durum olarak gösterilmiştir. Dolayısıyla bu fikir, genç nesillerin

demokrasiye ve ülkelerine niçin ve nasıl sahip çıkmalarını özetleyen bir olgu niteliğindedir (www.aa.com.tr). Belgeselde toplumun özgürlüğünün ve benliğinin zarar gördüğü düşüncesinin ortaya çıktığı tespit edilmiştir (39', 42'-48').

3.6.Lider Algısı

Politik psikoloji denince en çok aranan kavramlardan biri olan lider veya lider algısı, demokrasi ortamında ile toplumu yönetilmesi ile açıklanmaktadır. *Lider algısı*, toplumu kitlesel bakımdan etkileyen, coşturan ve biz olma bilincini pekiştiren kişinin algılanmasıdır (Çevik, 2010; Le Bon, 2001; Volkan, 1993). Belgeselde darbe girişimiyle başa çıkmak için toplumun aradığı lider olarak halkı meydanları doldurmaya, halkı insan hakları ve demokrasiye sahip çıkmaya çağıran Cumhurbaşkanı'nın video görüntüsüyle birlikte toplum tarafından *lider algısı*'nın Recep Tayyip Erdoğan'a yakıştırıldığı gözlemlenmiştir (29', 39', 58' 68'-70'). Aşağıda lider algısının bir örneği verilmiştir (Resim 2) bir görüntü sunulmuştur.



Resim 2. Bir Lider Olarak Recep Tayyip Erdoğan

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın saatler 00.24'ü gösterdiğinde CNN Türk televizyonuna bağlanması darbenin seyrini değiştiren bir dönüm noktası olduğu görülmüştür. Erdoğan, konuşmasında milli iradeye karşı olan bu darbe girişiminin hukuk içerisinde cezasız kalmayacağını ve millettten daha güçlü kimseyi tanımadığını belirtmiştir (<https://www.aa.com.tr/tr/vg/video-galeri/ısgal-girisiminden-dirilise-15-temmuzun-anatomisi>). Belgeselde milleti meydanlara çağıran bu konuşma sonrası şehirlerin temsili olan tüm meydan ve havaalanları millet tarafından doldurulduğu gözlemlenmiştir. Saat 03.20 civarında Cumhurbaşkanı Erdoğan İstanbul'a varmasıyla halkın lider algısı güçlenmiştir (29', 39', 58' 68'-70'). 15 Temmuz gibi başa çıkılması çok zor olan bir darbe girişimi karşısında ancak Recep Tayyip Erdoğan liderliğinde toplum darbeye karşı yönlendirilebilmiştir (www.aa.com.tr).

3.7.Semboller

Sembol veya semboller politik psikolojide anlamlandırmayı kolaylaştıran ve görselliği içeren bir kavramdır. *Semboller*, seçilmiş zafer veya seçilmiş travmayı anlamlandırmak ve yorumlayabilmek amacıyla başvurulan işaret, nesne, slogan gibi içeriklerdir. Bu içerikler belli konular etrafında biçimlenir. Psikolojik üstünlük veya aşağılık duygusunu genç kuşaklara göstermek ve aktarmak için bu semboller kullanılabilmektedir (Çevik, 2010; Volkan, 1993; Taşlıcalı, 2008).

Politik psikoloji açısından İşgal Girişiminden Diriliş; 15 Temmuz'un Anatomisi belgeseli incelendiğinde, önemli sembollerin kullanıldığı görülmektedir. Bir toplumun dirilişi olarak belgeselde ifade edilen 15 Temmuz, gelecek kuşakların ve toplumun bu darbe girişimini anlaması ve yorumlayabilmesi için bu semboller kullanılmıştır. Örnek olarak, *15 Temmuz Anıtı*, *15 Temmuz Demokrasi Marşı*, *Şehit Başçavuş Ömer Halisdemir*, *Türkiye Cumhuriyeti bayrağı* ve *tankların üstündeki sivil halk* sembollerinin belgeselde sıklıkla yer verildiği görülmüştür (4', 11', 64', 70', 90'). Aşağıda belgeselde sunulan sembollerden bir görüntü (Resim 3) sunulmuştur.



Resim 3. Şehit Başçavuş Ömer Halisdemir

Şehit Başçavuş Ömer Halisdemir, saat 02.00 civarında Özel Kuvvetler Komutanlığını [ÖKK] ele geçirmek için gelen darbeci eski Tuğgeneral Semih Terzi'yi vuran ve o sırada kendisi de darbeciler tarafından şehit edilen kahramandır (<https://www.aa.com.tr/tr/vg/video-galeri/ısgal-girisiminden-dirilise-15-temmuzun-anatomisi>). Bu sayede darbecilerin kilit konumda olan ÖKK'yi ele geçirmeleri önlenmiş oldu. Belgeselde bu görüntü birçok sahnede sunulmuş ve 15 Temmuz'un sembollerinden biri haline gelmiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Film analizi yöntemiyle kuramsal bilgiyi pekiştirmeyi amaçlayan bu çalışmada 'İşgal Girişiminden Diriliş; 15 Temmuz'un Anatomisi' belgeseli politik psikolojinin temel kavramlarıyla ilişkilendirilerek analiz edilmiştir. Bu çalışmadan elde edilen önemli bir sonuca göre, toplumun 15 Temmuz Darbe Girişimi'ni seçilmiş travma olarak algıladığı ve bu durumu demokratik duruş ile seçilmiş zafer'e çevirdiği yönündedir. Bir başka sonuca göre, üst kimlik olarak Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığı altında birleşmiş ve kendisini bu ülkeye ait hissetmiştir. Bu çalışmadan elde edilen bir başka sonuç, ülkede iç savaş çıkarılarak toplumun mağdur edileceği düşüncesinin toplumda hakim olduğu yönündedir. Belgeselde toplumun lider olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı gördüğü sonucuna varılmıştır. Son olarak, belgeselde politik psikolojide kullanılan sembollerinin sıklıkla yer verildiği sonucuna varılmıştır.

Özetle, 'İşgal Girişiminden Diriliş; 15 Temmuz'un Anatomisi' belgeselinde politik psikolojinin seçilmiş travma, seçilmiş zafer, üst kimlik, mağduriyet psikolojisi, aidiyet ihtiyacı, lider algısı ve semboller kavramlarının kullanıldığı görülmüştür. Bu açıdan bu çalışmanın politik psikoloji ile ilgili kavramları desteklediği ve bu bilim dalının öğrenilmesinde yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu konuda araştırmacıların politik psikoloji kavramlarını içeren farklı görsel öğelerini kullanmaları önerilmektedir. Bu çalışma politik psikolojinin temel kavramlarıyla sınırlıdır. Bu bağlamda sonraki çalışmalarda araştırmacıların politik psikoloji ile ilgili sonuç araştırmalarını içeren meta-sentez ve meta-analiz çalışmalarını incelemeleri önerilmektedir. Bu çalışma doküman analizi yöntemine dayanmaktadır. Başka çalışmalarda deneysel ve nicel yöntem ve teknikler kullanılarak politik psikoloji ile ilgili çalışmalar yürütülmesinde yarar bulunabilir.

Bu çalışmanın odak noktasını 15 Temmuz Darbe Girişimi ile ilgili 'İşgal Girişiminden Diriliş; 15 Temmuz'un Anatomisi' belgeseli oluşturmaktadır. Bu çalışmada belgeselde gösterilen bu kanlı darbe girişiminde tanıklık eden insanların anlatımları irdelenmiştir. Bu bağlamda toplumun darbeler karşısında kendisini güvende hissetmeye ihtiyacının olduğu söylenebilir. İlerleyen çalışmalarda darbelerle yüzleşme açısından 15 Temmuz Darbe Girişimi'nin yeni nesiller tarafından nasıl algılandığının araştırılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Acar, T., & Voltan-Acar, N. (2013). "Babam ve Oğlum" filminin çok kuşaklı/kuşaklararası aile terapisinin temel kavramları açısından değerlendirilmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13, 37-53.
- Aktu, Y. (2016). Levinson'un yaşam yapısı kuramı açısından "Benim Adım Khan" filminin incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(37), 505-517.



- Alkar, K. (2011). *Terör eylemlerinin yaygın, bölgesel ve yerel süreli yayınlara yansımalarının karşılaştırılması: Psikopolitik bir analiz*. Yüksek lisans tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Anadolu Ajansı [AA]. (2017). *15 Temmuz Darbe Girişimi*. Erişim Adresi: <https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi>
- Baş, T., Atak, İ., Uludağ, C., & Güler, A. (2013). NVivo programının kullanımı. T. Baş, & U. Akturan (Editörler), *Nitel araştırma yöntemleri: NVivo ile nitel veri analizi, örnekleme, analiz, yorum* (2. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Büyüköztürk, S., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, O., Karadeniz, S., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Canpolat, M. (2015). *Yaşantısal aile terapisi kuramı ile "Eoim Sensin" filminin analizi*. International Ejer Congress bildiri kitabı, Hacettepe Üniversitesi, Ankara. Erişim adresi: <http://ejercongress.org/pdf/BildiriKitab%C4%B12015.pdf>
- Cassell, C., Symon, G., Buehring, A., & Johnson, P. (2006). The role and status of qualitative methods in management research: an empirical account. *Management Decision*, 44(2), 290-303. DOI: 10.1108/00251740610650256
- Çeçen, A. (1983). *Demokrasi ve insan hakları*. Ankara: TODAİE İnsan Hakları Yıllığı, 5-6.
- Çevik, A. (2010). *Politik psikoloji*. Ankara: Dost kitabevi
- Çevik-Ersaydı, B. S. (2011). *Politik psikoloji bağlamında Ermeni kimliğinin siyasallaştırılması (Haytoug dergisi örneği)*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Duran, B., & Altun, F. (2017). *Milletin zaferi: 15 Temmuz*. İstanbul: SETA yayınları.
- Emiroğlu, A. (2016). Cumhuriyet dönemi darbelerin Türk demokrasisi ve çağdaşlaşmasına etkileri üzerine bir inceleme. *Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15, 1-22.
- Gençöz, F. (2009). Sinema ve psikoloji. *E-Sekans Dergisi*, 1, 16-22.
- Güçhan, G. (1992). *Toplumsal değişim ve Türk sineması: Kente göç eden insanın Türk sinemasında değişen profili* (Vol. 57). Ankara: İmge Kitabevi.
- Güleç, C. (2004). *Politik psikoloji penceresinden siyaset ahlakı: Kimlik ve laiklik*. İstanbul: Ümit yayıncılık
- Horzum, I. (2011). Dövüş Kulübü filminin ruhbilimsel çözümlemesi. *Akademik Bakış Dergisi*, 25, 1-24.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b4f4182a54447.37271654
- İnan, E. (2009). *Politik psikoloji ve siyasal iletişim üzerine notlar* (<https://www.kamudiplomasisi.org>, 15 Temmuz 2017)
- Kalfaoglu, R. (2015). *Yüzüncü yılında Türk-Ermeni ilişkilerine psiko-politik yaklaşım: Başkent Erivan'da bir anket çalışması*. Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Karalı, Z. C. (2011). *Bölücü-Ayrılcılık terörle mücadelede politik psikolojik boyutun incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Genelkurmay Başkanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Müdürlüğü, Ankara.
- Kellecioglu, Ö. (2007). *Psikopolitik yönden İslamcı fundamentalizmin incelenmesi: İslamcı köktendincilerin motivasyonları*. Yüksek lisans tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Köse, H. (2007). Hollywood filmlerinde entelektüel kimliklerin temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Winter-Spring*, 24, 77-110.
- Kurtbaşı, İ. (2015). Seçmen psikolojisine dair psiko-politik bir tahlil: Politik psikoloji ekseninde deneysel bir çalışma. *Journal of Administrative Sciences and Policy Studies*, 3 (2), 91-111, DOI: <http://dx.doi.org/10.15640/jasps.v3n2a6>
- Le Bon, G. (2001). *Kitleler psikolojisi* (Çev. T. Sağlam). İstanbul: Timaş yayınları
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1984). *Qualitative data analysis: A sourcebook of new methods*. Beverly Hills, California: Sage
- Miş, N., Gülener, S., Coşkun, İ., Duran, B., & Ayvaz, M. E. (2016). *Demokrasi nöbetleri: Toplumsal algıda 15 Temmuz darbe girişimi*. İstanbul. SETA Vakfı Yayınları (no.12).
- Morse, J. M., Barrett, M., Mayan, M., Olson, K., & Spiers, J. (2008). Verification strategies for establishing reliability and validity in qualitative research. *International Journal of Qualitative Methods*, 1(2), 13-22.
- Morsünbül, Ü. (2015). Bal, Süt ve Yumurta filmlerinin Erikson'un psikososyal gelişim kuramı açısından analizi. *İlköğretim Online*, 14(1), 181-187.
- Niemiec, R. M., & Wedding, D. (2013). *Positive psychology at the movies: Using films to build virtues and character strengths*. Boston, USA: Hogrefe Publishing.
- Ormanlı, O. (2011). Başlangıç filminde psikanalitik öğeler ve rüya olgusu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 6(6), 55-62.
- Shepard, D. S., & Brew, L. (2005). Teaching theories of couples counseling: The use of popular movies. *The Family Journal*, 13(4), 406-415.
- Şenol-Durak, E., & Fişiloğlu, H. (2007). Film analizi yöntemi ile Virginia Satir aile terapisi yaklaşımına bir bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 10(20), 43-62.
- Tarhan, N. (2010). *Asimetrik savaş: Politik psikoloji*. İstanbul: Timaş yayınları
- Taşlıcalı, T. (2008). *Politik harpte politik psikoloji uygulaması: II. Dünya savaşında Nazi Almanyası örneği*. Yüksek lisans tezi, Kara Harp Okulu, Savunma Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tatlıoğlu, K. (2016). *15 Temmuz darbe girişiminin Türk toplumu üzerindeki post-traumatik etkileri üzerine genel bir değerlendirme*. I. Uluslararası Demokrasi Sempozyumu, Giresun, Türkiye <http://iubf.giresun.edu.tr/index.php>
- Toklu, A. (Yön.). (2017). *İşgal girişiminden dirilişe; 15 Temmuz'un anatomisi* [Belgesel]. İstanbul, Türkiye
- Tutaş, A. (2012). *Türk-Ermeni ilişkilerinin psiko-politik çözümlemesi*. Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Tümlü, G. Ü., & Voltan-Acar, N. (2014). "İssız Adam" filminin gerçeklik terapisine dayalı incelenmesi. *İnsan & İnsan*, 2, 62-73.
- Türküler-Aka, B., & Gençöz, F. (2010). Sinematerapinin mükemmeliyetçilik ve mükemmeliyetçilikle ilgili şemalar üzerindeki etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 25(65), 69-77.
- Volkan, D. V. (1993). *Politik psikoloji*. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü yayınları
- Volkan, D. V. (2012). *Seçilmiş travma, yetkinin politik ideolojisi ve şiddet*. Erişim Tarihi: 15/07/2017. Erişim Adresi: <http://www.vamikvolkan.com/Se%27ilmi%27FE-Travma,-Yetkinin-Politik-%27DDdeolojisi-ve-%27DEiddet.php>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. Baskı). Ankara: Seçkin.
- Yıldırım, S. G., & Yürüdü, E. (2017). Öngöründen gerçeğe: 15 Temmuz askeri darbe girişiminde gençlik. *Electronic Turkish Studies*, 12 (16), 493-510.
- Yiğit, Z. (2009). Anadolu toplumu zihinsel yapısı bağlamında Kabadayı filmi. *Electronic Turkish Studies*, 4(8), 2492-2507.